

Київський університет імені Бориса Грінченка
Факультет права та міжнародних відносин
Кафедра публічного та приватного права

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з науково-методичної
та навчальної роботи

Олексій ЖИЛЬЦОВ
« 01 » _____ 2021 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Вступ до юридичної професії
Змістовий модуль «ЮРИДИЧНА ЕТИКА»

для студентів

спеціальності	081 Право
освітнього рівня	першого (бакалаврського)
освітньої програми	081.00.01 Право

Київ – 2021

Розробники:

Обловацька Наталія Олександрівна, старший викладач кафедри публічного та приватного права Факультету права та міжнародних відносин Київського університету імені Бориса Грінченка.

Викладачі:

Обловацька Наталія Олександрівна, старший викладач кафедри публічного та приватного права Факультету права та міжнародних відносин Київського університету імені Бориса Грінченка.

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри публічного та приватного права Факультету права та міжнародних відносин
Протокол від «26» серпня 2020 року № 1

Завідувач кафедри публічного та приватного права (Лілія ОРЕЛ)

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої програми 081.00.01 Право 2020 р.

Гарант освітньої програми (Наталія СЕРГІЄНКО)

Робочу програму перевірено 2020 р.

Заступник декана (Анфіса НАШИНЕЦЬ-НАУМОВА)

Пролонговано:

на 20~~21~~/20~~22~~ н.р. (Орсе АВ). «26» 08 20~~21~~р., протокол № 1

на 20__/20__ н.р. _____ (_____). «__» _____ 20__р., протокол № _____

на 20__/20__ н.р. _____ (_____). «__» _____ 20__р., протокол № _____

на 20__/20__ н.р. _____ (_____). «__» _____ 20__р., протокол № _____

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна	заочна
Вступ до юридичної професії		
<i>Вид дисципліни</i>	обов'язкова	
<i>Мова викладання, навчання та оцінювання</i>	українська	
<i>Загальний обсяг кредитів / годин</i>	6 / 180	
<i>Курс</i>	1	1
<i>Семестр</i>	1	1
<i>Кількість змістових модулів з розподілом</i>	4	
<i>Обсяг кредитів</i>	6	6
<i>Обсяг годин, в тому числі:</i>	180	180
<i>Аудиторні</i>	84	24
<i>Модульний контроль</i>	12	-
<i>Семестровий контроль</i>	30	-
<i>Самостійна робота</i>	54	156
<i>Форма семестрового контролю</i>	Екзамен	Екзамен
Змістовий модуль «Юридична етика»		
<i>Курс</i>	1	1
<i>Семестр</i>	1	1
<i>Обсяг кредитів</i>	1	1
<i>Обсяг годин, в тому числі:</i>	30	30
<i>Аудиторні</i>	14	4
<i>Модульний контроль</i>	2	-
<i>Семестровий контроль</i>	5	-
<i>Самостійна робота</i>	9	26
<i>Форма семестрового контролю</i>	-	-

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета – формування у майбутніх юристів моральних цінностей юридичної професії через засвоєння її нормативних засад, розвиток і саморозвиток професійної етичної культури.

Завдання:

- ознайомлення та засвоєння майбутнім юристом принципів та норм професійно-юридичної поведінки;
- розкриття важливості дотримання майбутнім юристом правил юридичної етики у професійній діяльності;
- розвиток у майбутніх юристів етичної культури, спонукання їх до самоаналізу своїх вчинків;
- формування моральних цінностей та якостей майбутнього юриста для професійної діяльності;
- розкриття особливостей етичної поведінки юриста при розв'язанні складних юридичних ситуацій;

- визначення типових помилок юридичної поведінки, пов'язаних із порушенням норм моралі у юридичній сфері.

Завдання навчальної дисципліни передбачають формування наступних компетентностей:

Загальні компетентності (ЗК) –

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК8. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК10. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

ЗК11. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК12. Здатність усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми.

ЗК13. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку права, його місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій.

ЗК14. Цінування та повага різноманітності і мультикультурності.

Робота у Центрі Юридичної деонтології

Заняття в Центрі з дисципліни «Вступ до юридичної професії: Юридична етика» проводяться на основі раціонального поєднання активних форм і методів навчання з урахуванням майбутньої практичної діяльності студентів.

Зміст заняття включає короткочасне опитування студентів з контрольних питань теми, що вивчається, та самостійне, під керівництвом викладача, виконання ними практичного завдання згідно запропонованої фабули.

Під час занять в Центрі з дисципліни «Вступ до юридичної професії: Юридична етика» кожен студент має бути готовим викласти свої міркування з обговорюваних питань і аргументовано відстоювати свою позицію, яка містить аналіз вимог чинного законодавства, науково-методичної літератури, розумну критику, вміння поєднувати теоретичний матеріал з практичною діяльністю працівників юридичної сфери.

Обговорення питань теми може відбуватися у різних формах: співбесіди, загальної дискусії, вирішення практичних професійних ситуацій.

Метою занять в Центрі є поглиблення й закріплення теоретичних знань з юридичної етики, одержаних студентами на лекціях і за підсумками самостійної роботи. Під час їх проведення студенти повинні:

- набути практичні уміння і навички аналізу та оцінки професійної поведінки юристів;
- відпрацювати прийоми вирішення типових помилок порушення норм моралі працівниками юридичної сфери;
- оцінювати індивідуальний ступень дотримання норм загальної та юридичної етики.

3. Результати навчання за дисципліною

Студент має знати та розуміти, вміти:

ПРН1. Визначати переконливість аргументів у процесі оцінки заздалегідь невідомих умов та обставин.

ПРН4. Формулювати власні обґрунтовані судження на основі аналізу відомої проблеми.

ПРН6. Оцінювати недоліки і переваги аргументів, аналізуючи відому проблему.

ПРН11. Володіти базовими навичками риторики.

4. Структура навчальної дисципліни

Тематичний план для денної форми навчання

Назви змістових модулів і тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт				
		Аудиторна				Самостійна
		Лекції	Семінари	Практичні	Лабораторні	
Змістовий модуль 1. Основи юридичної етики						
Тема 1. Загальні особливості етики.	6	2	2			2
Тема 2. Юридична етика та етикет як умови ефективного здійснення юридичної діяльності	8	2	2			4
Тема 3. Особливості основних видів юридичної етики.	9	2	4			3
Модульний контроль	2					
Семестровий контроль	5					
Разом	30	6	8			9
Усього	30	6	8			9

Тематичний план для заочної форми навчання

Назви змістових модулів і тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт				
		Аудиторна				Самостійна
		Лекції	Семінари	Практичні	Лабораторні	
Змістовий модуль 1. Основи юридичної етики						
Тема 1. Загальні особливості етики.	7	1				6
Тема 2. Юридична етика та етикет як умови ефективного здійснення юридичної діяльності	11	1				10
Тема 3. Особливості основних видів юридичної етики.	12		2			10
Разом	30	2	2			26
Усього	30	2	2			26

5. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Основи юридичної етики

Тема 1. Загальні особливості етики.

Характеристика етики як науки. Структура етики. Емпірична, або описова етика. Загальна теорія моралі, або філософські проблеми етики. Нормативна етика теорія морального виховання, або педагогічна етика. Професійна етика. Історія етичної думки. Особливості моралі. Структура

моралі. Моральна свідомість. Моральна діяльність (практика). Категорії етики. Моральна вимога. Моральний вибір. Моральні чесноти і вади. Добро і зло. Совість (сумління). Справедливість. Гідність і честь. Ідеал (моральний). Смісл (сенс) життя. Щастя.

Особливості моральних цінностей юридичної діяльності: тактовність, уважність, толерантність тощо.

Тема 2. Юридична етика та етикет як умови ефективного здійснення юридичної діяльності

Сутність юридичної етики. Поняття, структура, види і норми юридичної етики. Різновиди юридичної етики за ознаками спеціалізації: етика судочинства, етика адвокатської діяльності, етика слідчої діяльності, етика прокурорської діяльності, етика нотаріальної діяльності, етика юрисконсульта, етика юридичного бізнесу. Етичні принципи ефективного здійснення юридичної діяльності.

Характеристика юридичного етикету. Поняття етикет. Поняття юридичний етикет. Складові юридичного етикету. Правила етикету, які мають бути дотримані під час судового засідання. Зовнішній вигляд працівників юридичної діяльності. Мантія. Діловий стиль. Мовлення, жести та міміка. Характеристика особливостей. Дотримання обіцянок.

Тема 3. Особливості основних видів юридичної етики.

Професійна етика юриста. Основні засади професійної етики юристів України (16 травня 2001 р.). Міжнародний кодекс етики юристів (1956 р.).

Моральні витоки судочинства. Етика судового процесу. Етика судової риторики. Етика судового рішення. Етика позасудової поведінки.

Етика адвокатської діяльності. Зміст понять «адвокатура», «адвокат» в Україні. Сутність адвокатської етики. Договір про надання правової допомоги. Характеристика принципів адвокатської етики. Професійний імідж адвоката. Відносини адвоката з клієнтом, судом та іншими учасниками процесу. Відповідальність за порушення правил адвокатської етики.

Етика прокурорського працівника. Зміст понять «прокуратура», «прокурор» в Україні. Сутність адвокатської етики. Договір про надання правової допомоги. Характеристика принципів адвокатської етики. Професійний імідж адвоката. Відносини адвоката з клієнтом, судом та іншими учасниками процесу. Відповідальність за порушення правил адвокатської етики.

Етика нотаріальної служби. Зміст понять «нотаріальна діяльність», «нотаріус» в Україні. Сутність етики нотаріальної служби. Характеристика принципів етики нотаріальної служби. Професійний імідж нотаріуса. Відносини нотаріуса з клієнтом, судом та іншими учасниками.

Етика слідчої діяльності. Морально-правові джерела слідчої діяльності. Єдність законності та моралі в роботі слідчого. Процесуальна незалежність і моральна відповідальність слідчого. Моральна мотивація тимчасової ізоляції обвинувачуваного. Етика карно-процесуального доведення. Слідчий — потерпілий: етика взаємин. Слідчий — засоби масової інформації: етика спілкування. Етика позаслужбового поведіння слідчого.

6. Контроль навчальних досягнень

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів

для денної форми навчання

№ з/п	Вид діяльності студента	Макс. кількість балів за одиницю	Зм. Модуль 1	
			Кільк. одиниць	Макс. кількість
1	Відвідування лекцій	1	3	3
2	Відвідування семінарських занять	1	4	4
3	Робота на семінарському занятті	10	4	40
4	Виконання завдань для самостійної роботи	5	1	5
5	Виконання модульної роботи	25	1	25
6	Виконання тестового контролю	10	1	10
7	Творча робота (в т.ч. есе)	20	1	20
	Разом	-	-	107
	Максимальна кількість балів:	107		
	Розрахунок коефіцієнта:	0,934		
	Підсумковий бал	100		

для заочної форми навчання

№ з/п	Вид діяльності студента	Макс. кількість балів за одиницю	Зм. Модуль 1	
			Кільк. одиниць	Макс. кількість балів за вид
1	Відвідування лекцій	1	1	1
2	Відвідування семінарських занять	1	1	1
3	Робота на семінарському занятті	10	1	10
4	Виконання завдань для самостійної роботи	5	1	5
5	Виконання тестового контролю	10	1	10
	Разом	-	-	27
	Максимальна кількість балів:	27		
	Розрахунок коефіцієнта:	3,703		
	Підсумковий бал	100		

6.2. Завдання для самостійної роботи та критерії оцінювання

Питання, що виносяться на самостійне опрацювання

1. Розкрийте етапи історичного розвитку етики як самостійної науки.
2. Опишіть моральні традиції українського народу.
3. Визначте актуальні завдання етики та естетики в сучасних умовах демократизації України.
4. Єдність та відмітність моралі і права у життєдіяльності суспільства, соціальних спільнот та особистості.
5. Розкрийте зв'язок естетики з вашою майбутньою професією.
6. Визначте особливості естетики як філософської науки.
7. Становлення і розвиток естетичної думки в культурі і духовному житті України.
8. Визначте моральний зміст патріотизму.
9. Розкрийте роль духовності людини в сучасному українському суспільстві.
10. Визначте основні засоби піднесення художньо-естетичної культури особистості.
11. Визначте художні стилі класичного мистецтва.
12. Розкрийте мистецтво як соціальний і культурний феномен.
13. Охарактеризуйте поняття етикету: історичні корені і сучасні форми.
14. Розкрийте професійну етику як підрозділ етичної науки.
15. Визначте морально-психологічні аспекти спілкування.
16. Проаналізуйте особливості українського етикету.

Критерії оцінювання

Бал	Критерій
5	студент засвоїв теоретичний матеріал, який винесений на самостійну роботу, застосування для оформлення результатів самостійної роботи не тільки рекомендованої, а й додаткової літератури та творчого підходу; чітке володіння понятійним апаратом, теорією; вміння використовувати їх для виконання конкретних практичних завдань, розв'язання ситуацій. Оформлення результатів самостійної роботи повинно бути логічним та послідовним.
4	студент засвоїв теоретичний матеріал з відповідної теми який винесений на самостійну роботу, та наявне вміння орієнтуватися в ньому, усвідомлене застосування знань для розв'язання практичних задач; за умови виконання всіх вимог, які передбачено для оцінки "5 балів", при наявності незначних помилок або не зовсім повних висновків за одержаними результатами. Оформлення виконаного завдання з самостійної роботи має бути послідовним.
3	студент не повністю засвоїв тему для самостійного опрацювання не досконало володіє основними поняттями та положеннями навчальної дисципліни, невпевнено орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, непереконливо відповідає, додаткові питання викликають невпевненість або відсутність знань.
1-2	студент не опанував навчальний матеріал з відповідної теми для самостійного опрацювання, не знає основних понять і термінів наукової дисципліни, не орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, відсутнє наукове або логічне мислення.

6.3. Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання

Виконання модульних контрольних робіт здійснюється в письмовому вигляді з використанням різних завдань. Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу змістового модуля.

Критерії оцінювання

Бал	Критерії
24-25	Студент вирішив всі завдання абсолютно вірно і повно дав відповіді на питання як теоретичного, так і практичного характеру. Логічно і послідовно аргументував і виклав свою точку зору.
20-23	Студент вирішив завдання з 1 помилкою, відповідь на питання містить повне розгорнуте, правильне та обґрунтоване викладення матеріалу, допущено 2-3 помилки при вирішенні практичних завдань.
15-19	Студент правильно і повно вирішив більшість, але не всі завдання, відповідь на запитання є не повністю аргументованою; допускає незначні неточності
10-14	Студент правильно вирішив половину завдань; думка викладена з порушенням логіки подання матеріалу. Студент правильно вирішив ситуацію, проте не зовсім слушно аргументує її, або враховує не всі, а деякі умови ситуації. Вирішує декілька завдань поверхнево.
5-9	Студент вирішив трохи менше половини завдань; може дати визначення юридичного поняття. Відповідь на запитання дає неповно і поверхнево.
0-4	Студент не вирішив більшість завдань або вирішив неправильно; відповіді на питання є неповними; неправильно обґрунтовує своє рішення.

6.4. Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання

Навчальні досягнення студентів з дисципліни «Вступ до юридичної професії: Юридична етика» оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок на семінарських заняттях та під час виконання самостійної роботи, розширення кількості підсумкових балів до 100.

Семестровий контроль знань студентів у формі екзамену з дисципліни «Вступ до юридичної професії» здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу змістових модулів: «Юридична психологія», «Юридична деонтологія», «Юридична етика», «Ораторське мистецтво».

6.5. Орієнтовний перелік питань для семестрового контролю

1. Професійна етика та її види.
2. Поняття, структура, види, норми і джерела юридичної етики.
3. Етика судочинства. Етика адвокатської діяльності.
4. Етика слідчої діяльності. Етика прокурорської діяльності.
5. Етика нотаріальної діяльності.
6. Етика юрисконсульта.

7. Етика юридичного бізнесу.
8. Професійна етика юриста.
9. Основні засади професійної етики юристів України.
10. Моральні витоки судочинства.
11. Етика судового процесу.
12. Етика допиту в судовому засіданні.
13. Етика взаємин учасників судового процесу.
14. Етика судового рішення.
15. Етика позасудової поведінки.
16. Етика відводу і самовідводу.
17. Судовий етикет.
18. Елементи судового етикету.
19. Види і форми професійного етикету юристів.
20. Поняття офіційного судового етикету.
21. Зовнішній вигляд учасника судового засідання як елемент етикету.
22. Етикет робочого спілкування учасників судового процесу.
23. Внутрішній стан учасника судового процесу.
24. Етика адвокатської діяльності.
25. Характеристика принципів адвокатської етики.
26. Професійний імідж адвоката.
27. Етика прокурорського працівника.
28. Етика нотаріальної служби.
29. Етика слідчої діяльності.
30. Етика позаслужбового поведіння слідчого.

6.6. Шкала відповідності оцінок

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90-100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з можливими незначними недоліками
B	82-89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75-81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34 балів	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

7. Навчально-методична карта дисципліни

для денної форми навчання

Разом: 30 год., із них: лекції – 6 год., семінарські заняття – 8 год., модульний контроль – 2 год., самостійна робота – 9 год., семестровий контроль – 5 год.

Тиждень	I	II	III	IV	V	VI	VII
Модулі (назви, бали)	Змістовий модуль 1. Основи юридичної етики (77 б)						
Лекції (теми, бали)	<i>T1 (1бал)</i>	<i>T 2 (1бал)</i>	<i>T 3(1бал)</i>				
Семінарські заняття (теми, бали)			<i>C 1 1-11 балів</i>	<i>C 2 1-11 б.</i>	<i>C 3 1-11 б.</i>	<i>C 4 1-11 б.</i>	
СР (бали)	<i>Письмове завдання 5 балів</i>						
Модульна КР							<i>Мкр- 25 балів</i>
Підсумковий контроль (вид, бали)	<i>Проміжний контроль (100 балів)</i>						

для заочної форми навчання

Разом: 30 год., із них: лекції – 2 год., семінарські заняття – 2 год., самостійна робота – 26 год.

Тиждень	I	II	III	IV	V	VI	VII
Модулі (назви, бали)	Змістовий модуль 1. Основи юридичної етики (27 б)						
Лекції (теми, бали)	<i>Л1 (1бал)</i>						
Семінарські заняття (теми, бали)			<i>C 1 1-11 балів</i>				
СР (бали)	<i>Письмове завдання 5 балів</i>						
Поточний контроль (вид, бали)							<i>Виконання тестового контролю (10 б)</i>
Підсумковий контроль (вид, бали)	<i>Проміжний контроль (100 балів)</i>						

8. Рекомендовані джерела

Базові

1. Бралатан В. П., Гуцаленко Л. В., Здирко Н. Г. Професійна етика – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 252 с.
2. Кацавець Р. С. Професійна етика юристів. Навч. посібник. Київ: Алерта, 2017. 148 с.
3. Козляковський П. А. Етика. Етика права. Етика юридичної діяльності: навч. посіб. / Козляковський П. А., Козляковський А. П. – [вид. 2-е, допов. і переробл.]. – Миколаїв: Дизайн і поліграфія, 2012. – 398 с.
4. Ліщинська-Милян О.І. Прикладна етика : навчальний посібник / О. І. Ліщинська-Милян. - ЛНУ імені Івана Франка, 2010. - 234 с.
5. Прикладна етика : навч. посібник / Т. Г. Аболіна [та ін.]. - Центр учбової літератури, 2012. - 391 с.
6. Професійна етика юриста : навчально-методичний посібник (у схемах) / за наук. ред. В. С. Бліхара. Львів: ПП «Арал», 2018. 108 с.
7. Професійна етика юриста: підручник / [В. С. Бліхар та ін.; за ред. проф. В. С. Бліхара]; Львів. держ. ун-т внутр. справ. - Львів; Хмельницький: Хмельниц. ун-т упр. та права, 2016. - 357 с.
8. Фіолевський Д.П. Юридична етика. – К.: Алерта, 2011. – 288 с.

Додаткові

1. Бакаянова Н. М. Этические принципы адвокатуры в Украине : Моногр. / Н. М. Бакаянова; Одес. нац. юрид. акад. - О. : Юрид. л-ра, 2005. - 151 с.
2. Денщик О. І. Етика як системоформуючий чинник виховання студентської молоді в процесі професійної підготовки майбутніх юристів та управлінців / О. І. Денщик // Пед. дискурс : зб. наук. пр. - 2013. - Вип. 14. - С. 155-159.
3. Лозовой В. О., Петришин О. В. Професійна етика юриста. – Х.: Право, 2004. – 176 с.
4. Леко Б. Юридична етика. – Ч.: Книги – ХХІ, 2008. – 280 с.
5. Морально-професійні кодекси юристів України. Основні засади професійної етики юристів України // Юридичний вісник Украї-ни. — 2001. — № 23. — С. 18–20.
6. Міжнародні правові акти щодо діяльності юристів // Юридичний вісник України. — 2002. — № 40.
7. Парасюк В. М. Професійна етика слідчого органів внутрішніх справ : Навч. посіб. / В. М. Парасюк; Львів. ін-т внутр. справ при Нац. акад. внутр. справ України. - Л., 2004. - 68 с.
8. Правила поведінки працівника суду та Коментар / Держ. суд. адмін. України, Рада суддів України; [підгот.: О. Булка та ін.]. - К. : [б. в.], 2010. - 39 с.
9. Професійна етика юриста: підручник / [В. С. Бліхар та ін.; за ред. проф. В. С. Бліхара]; Львів. держ. ун-т внутр. справ. - Львів; Хмельницький: Хмельниц. ун-т упр. та права, 2016. - 357 с.
10. Руколяньська Н. В. Формування професійної культури та правничої етики майбутніх юристів. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2015. Вип. 41 (94). С. 279-286.
11. Сливка С. Професійна культура юриста (теоретико-методологічний аспект) / С. Сливка. - Л. : Світ, 2000. - 333 с.
12. Тофтул М. Г. Юридична етика. Сучасний словник з етики. Житомир: Вид-во ЖДУ ім.І. Франка, 2014. 416с
13. Токарчик Р. Юридична етика. – К.: Таксон, 2009. – 356 с.
14. Уманець О.В. Етикет у просторі спілкування та професійній діяльності юриста: [навч. посіб.]. / О. В. Уманець, М. В. Ценко. – Х.: Колегіум, 2011. – 147 с.
15. Фролов В. Правила судової етики. — Миколаїв, 1998.
16. Юридична деонтологія і професійна етика та логіка для юристів: навчально- методичний практикум для студентів денної та заочної форм навчання напряму підготовки «Правознавство» / А. В. Грубінко; В. М. Кравчук. Тернопіль, 2016. 109 с.

9. Інформаційні ресурси

1. Офіційний портал Верховної Ради України [http:// rada.gov.ua/](http://rada.gov.ua/)
2. Сайт Союзу юристів України <http://lawyersunion.org.ua/>
3. Сайт Національної асоціації адвокатів України <http://unba.org.ua/>
4. Сайт Вищої кваліфікаційної комісії суддів України <http://vkksu.gov.ua/>